

МИГРАНТСКА КРИЗА

Милосав В. Симовић*
Војска Србије, Команда Копнене војске

Република Србија налази се на раскрсници путева који са Блиског истока воде ка Европи, што потврђује и балканска рута којом се мигранти крећу ка западноевропским државама. Балканска рута за Србију представља нови безбедносни изазов, јер се међу мигрантима крећу и борци и повратници са ратишта у Сирији. Хуман однос Србије према мигрантима препознат је у светској јавности. Појачаним ангажовањем снага Војске Србије и Министарства унутрашњих послова на задацима обезбеђења државне границе створени су повољнији услови за контролу кретања миграната, откривање нелегалних прелазака државне границе и кријумчари који изналазе различите начине да илегално превезу мигранте на балканској рути.

Кључне речи: *мигранти, прихватни центри, хуманост, заједничке снаге Војске и Полиције, илегални прелазак, кријумчари, азил, безбедност*

Увод

Прихват миграната из Ирака, Авганистана, Сомалије, Бангладеша, а посебно из Сирије, један је од нових безбедносних изазова са којим се Србија суочила 2015. године. Мигранти који беже од рата, на путу до земаља западне Европе, долазе до Турске и Грчке, а онда преко Македоније у Србију. Крајем 2015. и током 2016. године мигранти су и преко Бугарске улазили у Србију. Република Србија, формирањем Центра за прихват миграната у Прешеви, помогла је општини Прешево, која је на почетку мигрантске кризе, са Црвеним крстом прихватила мигранте. Поред граничне полиције МУП-а Србије, од средине 2015. године на обезбеђењу државне границе са Македонијом ангажовани су припадници Жандармерије и други састави МУП-а Србије, а од марта 2016. године и припадници Војске Србије. Велики прилив миграната постао је не само проблем Грчке, Македоније и Србије, него целе Европе.¹

* Генерал-потпуковник Милосав Симовић је командант Копнене војске.

¹ У току обиласка Прешева 22. јуна 2015. године извршено је извиђање Предузећа за обраду дувана у Прешеви (управна зграда са рестораном и пратећим објектима) и покренута иницијатива да се наведени објекти уреде за потребе прихвата, обраде и смештаја миграната. На задацима припреме и уређења објеката и простора ангажовали су се припадници 4. бригаде Копнене војске и Жандармерије. Инжињеријске и грађевинске радове на уређењу Прихватног центра у Прешеви реализовали су војници и старешине 4. бригаде Копнене војске.

Мигрантска криза 2015. године

Током 2015. године у Србију је дневно улазило око 1.000 миграната, па их је у једном моменту у нашој земљи било готово 70.000. Они су пролазили кроз пет центара (Крњача, Бања Ковиљача, Боговађа, Тутин и Сјеница) за тражење азила.² С обзиром на озбиљност и сложеност ситуације, а ради заштите националних интереса, мађарска влада је донела одлуку да се на граници са Србијом постави жичана ограда која би спречила мигранте да уђу у Мађарску. Истовремено, средином 2015. године мађарска влада је, заједно са владама Аустрије и Немачке, у помоћ српским колегама послала полицијске службенике који су, користећи савремена оптоелектронска средства ноћу (термовизијске камере), регистровали покрете миграната на српско-македонској државној граници, које на путу за државе Европске уније (ЕУ) из Македоније улазе у Србију. Током лета кроз Србију је на путу за Мађарску и ЕУ пролазио највећи број грађана Сирије који су били средњег материјалног стања.

До краја 2015. године очекивало се да ће на стотине хиљада, чак и неколико милиона људи, проћи Србијом, на путу до земаља Европске уније.³ Када се Србија суочила са проблемом великог прилива миграната – посебно током лета, земље чланице ЕУ показале су нејединство у решавању европског, а не само српског, грчког и македонског проблема. Ставови држава Европе о проблему миграната били су различити. Оне су показале нејединство и слабост ЕУ у решавању ванредних проблема. На крају лета и почетком јесени 2015. године водеће земље ЕУ заузеле су блажи став према мигрантима, хвалећи Србију да има хуман и људски приступ у решавању њиховог проблема. Зидове – жице на границама, ради спречавања кретања миграната, подигле су крајем године и Македонија, Хрватска, Словенија и Аустрија.

Заменик шефа Делегације ЕУ Оскар Бенедикт изјавио је у Прешеви да је ЕУ планирала да помогне Србији са 3.200.000 евра за збрињавање миграната, напомињући да ти људи нису само проблем Србије.⁴

Током септембра 2015. године у Србију је из Македоније долазило више од 4.000 миграната дневно.⁵ Према изјавама Радоша Ђуровића, директора Центра за помоћ тражиоцима азила, у том периоду у нашој земљи налазило се између 15.000 и 20.000 људи, који су се након краћег задржавања упућивали у земље западне Европе. Република Србија је преко надлежних институција пружила адекватну помоћ у збрињавању миграната која се огледала у здравственој и правној заштити, као и заштити миграната од злостављања и изнуда финансијске природе.⁶

² Г. Авалић и Б. Вучковић, Град за азиланте нови пројекат Европе у Србији, „Блиц“, Београд 10. август 2015. (страна 11).

³ Т. Марковић, Нови талас на јесен, „Блиц“, Београд, 11. август 2015, стр. 3.

⁴ Наслови-нет ФоНет, За збрињавање миграната 3,2 милиона евра, Блиц-online, електронско издање од 19. августа 2015. године.

⁵ Према изјави секретара локалног „Црвеног крста“ г. Ахмета Халимија, Танјуг, Стигло више од 4000 миграната у Прешево – неопходна одећа и обућа, Блиц-online, електронско издање од 21. септембра 2015. године.

⁶ Танјуг, У Србији од почетка године више од 100.000 миграната изразило жељу да тражи азил, Блиц-online, електронско издање од 8. септембра 2015. године.

Од почетка мигрантске кризе постојала је могућност да се међу мигрантима који долазе са подручја Блиског истока и северне Африке нађу и чланови терористичких организација или особе које су повезане са њима. То се и обистинило након терористичких напада у Паризу, новембра 2015. године, када је после истраге утврђено да су неки од нападача дошли у Француску тзв. „Балакнском рутом“ преко територије Србије.⁷

Поред предузимања опсежних мера државних органа Србије на плану контроле уласка и кретања миграната кроз нашу земљу, због њиховог већег прилива у односу на постојеће капацитете део њих избегава евидентирање и не поштује безбедносне процедуре. Исти проблем имале су Македонија и Грчка. Велики прилив миграната и њихово кретање преко територије Србије има негативан утицај на безбедност Србије, пошто се ради о лицима из ратом захваћеног подручја, а подаци о њиховом идентитету и криминалној прошлости су непотпуни или их уопште нема.

Од почетка мигрантске кризе Србија је имала је хуман однос према мигрантима из Сирије и других земаља, имајући у виду да је и сама преживела и опстала после више ратова и оружаних сукоба на крају 20. века и прихватила на стотине хиљада избеглица из Хрватске, Босне и Херцеговине и расељених лица са Косова и Метохије.

Прихватни центар за мигранте у Прешевоу обилазили су високи државни руководиоци ради сагледавања проблема на терену и стварања бољих услова за прихват и даље упућивање миграната ка земљама западне Европе.⁸

Мигранти су у Србију, на територију општине Прешево, долазили из Македоније, правцима: село Лојане – село Миратовац, село Лојане – село Трнава, село Лојане – село Норча, село Лојане – село Стрезовце. Стизали су и до атара села Алиђерце и Чукарка, а затим преко Прихватног центра у Прешевоу, легално или илегално, настављали пут према Врању, Нишу, Београду, Новом Саду и државној граници са Мађарском и Хрватском. Долазили су у Србију и преко Бугарске, правцима: Софија – Градина – Димитровград – Пирот, Михајловград – Кадибогаз – Зајечар, Трн – Стрезимировце – Сурдулица и Ћустендил – Босилеград.

Несумњиво, ради се о хуманитарној катастрофи и унесрећеним људима који желе миран живот, али постоји безбедносни ризик и могућност да међу мигрантима буде и терориста, јер је веома тешко утврдити идентитет свих људи који су кренули из ратом захваћеног подручја у бољи живот. Посебно интересантан безбедносни изазов јесте чињеница да се Прихватни центар „Прешево“ са претприхватним центром „Миратовац“ налази близу административне линије са Косовом и Метохијом, преко које је било више покушаја илегалног прелаза у периоду од 2011. до 2014.

⁷ Агенције, Покољ у Паризу, Страдало више од 120 људи, Ало-online, електронско издање од 14. новембра 2015. године.

⁸ Министар за рад, запошљавање, борачка и социјална питања Александар Вулин, министар одбране Братислав Гашић и начелник Полицијске станице – Прешево Авдија Бајрами, у Прихватном центру – Прешево разговарали су са мигрантима 29. јуна 2015. године. Том приликом, истакли су да ће Србија и даље бити хумана према мигрантима. Председник Владе Србије Александар Вучић у пратњи министра за рад, запошљавање, борачка и социјална питања Александра Вулина, разговарао је са мигрантима у Прихватном центру – Прешево 15. јула 2015. године и нагласио да мигранти у Србији неће наилазити на жичане оgrade, али да су сви дужни да поштују законе у Србији и да ће им бити омогућен даљи пут према државама западне Европе.

године.⁹ Према неким проценама, сматра се да је до краја 2015. године кроз Србију прошло око 600. 000 миграната.¹⁰

Због повећања броја миграната и могућности илегалних активности у ширем рејону административне линије са Косовом и Метохијом, уз могуће убацивање екстремних група са те територије и Македоније, безбедносна ситуација на југу централне Србије била је, мада релативно стабилна, сложена и осетљива, каква је и данас. Крајем 2015. године групама миграната прикључили су се држављани Албаније и тако покушавали да обезбеде документа за превоз до западних земља Европе. Ради се о безбедносном ризику не само 2015. године него и касније, због могућег убацивања албанских екстремиста са Косова и Метохије, укључујући убацивање терориста из пограничног појаса са Македонијом на простор југа централне Србије.

Неповољан утицај на безбедносну ситуацију у Копненој зони безбедности, током 2014. и 2015. године, испољавале су вехабије из Македоније, које су повремено боравиле у селима у којима живе Албанци у општини Бујановац, где су уз подршку дела локалних хоџа обављали верске обреде и вршили индоктринацију младих људи, због придобијања присталица и пропагирања вехабијског покрета. Прилив миграната и контакти вехабија са њима усложавали су осетљиву безбедносну ситуацију на југу централне Србије.

Поред осталих центара у близини државне границе са Бугарском, Мађарском и Хрватском (Димитровград, Сомбор, Суботица, Шид, Принциповац и Адашевци), Прихватни центар у Прешеву веома је значајан у решавању мигрантске кризе. Капацитет овог центра је 1.000 до 1.500 лежајева, у зависности од броја деце и породица. Другог септембра 2016. у центру се налазило 626 лица (64 Сиријца, 89 Ирачана, 387 Авганистанаца, 57 Пакистанаца, 1 Мароканац, 10 Бангладежана, 1 Мауританијац, 4 Алжирца, 3 Палестинца, 3 Иранца, 4 Сомалијца и 3 Египћана), а кроз њега је прошло око милион људи. Сви регистровани – легални мигранти, у центру дају личне податке надлежним органима Републике Србије. Рекордан број издатих потврда у једном дану био је 21. октобара 2015. када је издато 8.700 потврда. Тог дана је преко 11.000 лица прошло кроз центар и наставило пут кроз Србију, према земљама западне Европе. Корисницима центра обезбеђена су три obroка дневно (Црвени крст Србије, Каритас, Животна помоћ – Врање и Чове-когљубље) и потпуно коришћење амбуланте – здравствених капацитета три тима лекара (Дански савет за избеглице, Балкански центар за миграције и Дом здравља – Врање). Од почетка мигрантске кризе до 30. децембра 2015. у саставу амбуланте био је ангажован и тим лекара из Војне болнице у Нишу. У

⁹ Органи обезбеђења административне линије са Косовом и Метохијом (Војска Србије и МУП Србије), на југу централне Србије, регистровани су илегалне преласке миграната из Авганистана, Бангладеша, Ирака, Конга, Малија, Нигерије, Пакистана, Сирије и Сомалије преко административне линије са Косовом и Метохијом 25. децембра 2011. године (2 лица из Авганистана), 22. априла. и 12. јуна 2012. године (два лица из Бангладеша), 8. априла, 6. маја, 10. и 15. септембра 2013. године (10 лица из Бангладеша, Конга, Малија и Пакистана) и 2014. године 6. и 8. фебруара, 17. октобра, 10. новембра и 8. децембра (24 лица из Бангладеша, Конга, Малија, Нигерије и Сирије). Њихови посредници („водичи) у „акцији преласка административне линије“, били су локални мештани Албанци и Срби с обе стране административне линије, који су помагали мигрантима да илегално пређу административну линију и наставе пут кроз Србију, према земљама западне Европе.

¹⁰ Танјуг, Вулин, Кроз Србију прошло 600.000 миграната, Блиц-online, електронско издање од 4. јануара 2016. године. Осим миграната који су одлазили из ратом захваћеног подручја, у Србију су долазили и економски мигранти, највише из Авганистана и Пакистана.

свакодневном раду центра учествује Комесаријат за избеглице и миграције, који је одговоран за координацију рада центра и смештај лица. У сарадњи са министарством за рад, запошљавање, борачка и социјална питања, УНХЦР-ом и осталим организацијама, Комесаријат за избеглице координира све активности у центру, од прихвата миграната и њиховог смештаја до организације рада и свих обавеза и активности одговорних лица који раде у центру.¹¹

Поред припадника Граничне полиције и Жандармерије МУП-а Србије, од 17. марта 2016. године на обезбеђењу државне границе Србије са Македонијом и Бугарском („Рујан, Рибарце, Градина, Кадибогаз, Мокрање“) за помоћ МУП-у Србије ангажовани су и припадници Војне полиције Копнене војске Војске Србије. У периоду од 17. марта до 19. априла 2016. године они су зауставили, привели и предали органима МУП-а Србије 567 миграната (125 на државној граници са Македонијом, 442 на државној граници са Бугарском) који су илегално покушали да уђу у Србију и наставе пут за Хрватску са крајњим циљем да стигну у Немачку, а 140 илегалних миграната је враћено у Македонију и Бугарску.¹²

Наставак мигрантске кризе зависиће од брзине изналагања решења сукоба на Блиском истоку. Преговори око решавања сиријске кризе углавном зависе од ставова великих сила, посебно САД и Русије, као и односа регионалних актера, преваходно Саудијске Арабије и Ирана. Од свих предузетих мера Европска унија је успела да у преговорима са Турском (18. март 2016) обезбеди заустављање таласа избеглица ка Европи, али с обзиром на скорашња унутрашња политичка превирања у Турској није извесно колико ће то решење бити одрживо.

Након договора Европске уније и Турске, као и мера које су предузеле Грчка, Бугарска, Мађарска, Хрватска, Словенија и Аустрија, значајно је опао прилив миграната ка Србији.

Процењујући ситуацију, државни органи Србије су правовремено реаговали и одмах по отпочињању кризе формирали прихватне центре омогућивши хуман третман миграната, медицинску и правну помоћ, чиме су спречили илегалне активности. Србија је прва почела регистрацију миграната од њиховог уласка у Европу, чиме је омогућила њихово праћење до крајњих одредишта. Усаглашено ангажовање државних институција, Полиције и Војске Србије, медија и невладиних организација одржало је ред у мигрантским центрима. Хуман третман миграната смањио је њихов страх од протеривања, што је допринело развијању међусобног поверења, лакше контроле њиховог кретања, али и подизању угледа Србије у свету.

Правовремено и непрекидно информисање грађана Србије о предузетим мерама и кретању миграната спречило је негативна осећања грађана Србије према њима, што је знатно допринело одржавању јавног реда и мира и спречавању уношења панике и дезорганизованости. Додатним ангажовањем јединица Жандармерије, МУП-а Србије и јединица Војне полиције Копнене војске Војске Србије обезбеђена је боља контрола

¹¹ На почетку формирања Прихватног центра у Прешеву, од почетка јула до средине августа 2015. године, ради спровођења мера хигијенске заштите, били су ангажовани припадници 246. батаљона АБХО Копнене војске Војске Србије. Према подацима Комесаријата за избеглице и миграције, 5. септембра 2016. године у Србији се налазило укупно 4.252 мигранта (2.476 у прихватним центрима, 1.538 у центрима за азил, 211 на транзитним капијама „Хоргош“ и „Келебија“, и 27 у прихватилиштима за странце).

¹² Кријумчарење миграната организују криминалне групе из Србије, Македоније и Бугарске.

државне границе према Македонији, чиме је контрола кретања миграната додатно унапређена, а тиме и свеукупна безбедносна ситуација у Србији и региону.

Водеће земље Европске уније наставиле су са применом националних планова на ограничавању и селекцији миграната, а појачана контрола граница дуж мигрантских рута повећава ангажовање безбедносних снага.¹³

Заједничке снаге Војске и Полиције на обезбеђењу државне границе

На основу члана 39. Закона о одбрани, одлуке Владе Србије и овлашћења председника Србије, 19. јула 2016. године формирана је Команда Заједничких снага Војске и Полиције за обезбеђење државне границе са Македонијом и Бугарском. За команданта заједничких снага именован је заменик команданта Копнене војске генерал-мајор Желимир Глишовић, а за његовог помоћника за Полицију главни полицијски саветник Рацо Гојаковић. Помоћник за граничне послове је главни полицијски саветник Небојша Пурић, а помоћници за операције и подршку су пуковници Слободан Стопа и Владета Балтић.¹⁴

Просечним дневним ангажовањем око 180 органа (заседе, патроле, осматрачнице, контролни пунктови Војске и Полиције) на линијском и дубинском обезбеђењу затворени су правци илегалног убацивања миграната из Бугарске на територију Србије, на правцима: Ђустендил–Босилеград–Сурдулица, Трн–Стрезимировци–Сурдулица, Сливница–Димитровград–Пирот, Белоградчик–Раковица–Зајечар и Видин–Брегово–Неготин. Затворени су и правци из Македоније: Куманово–Прешево–Бујановац, Пелинце – Горњи Сторац – Петка, Стајковци–Лесница–Трговиште.

Од формирања заједничких снага, за првих четрдест дана рада, од илегалног преласка државне границе из Македоније и Бугарске у Србију одустало је 4.476 лица (из Македоније 2.501, из Бугарске 1.975). Ангажовањем органа на дубинском обезбеђењу државне границе откривено је 738 лица које су кријумчари на илегалан начин покушали да пребаце до државне границе са Мађарском и Хрватском. Дакле, спречен је улазак и даље кретање 5.214 лица на територију Републике Србије.

У почетном периоду ангажовања заједничких снага највећи притисак за улазак у Србију био је из Македоније, да би се у последње време знатно повећао и број илегалних прелазака државне границе из Бугарске.

Најоптерећенији правци, са највећим бројем илегалних прелазака државне границе из Македоније су на правцу: Куманово–Прешево–Бујановац у рејону Миратовачког поља (Лојане–Миратовац–Прешево и Стража–Норча–Прешево). Најоптерећенији правци из Републике Бугарске су у рејонима Димитровграда (Петачинци–

¹³ Једна од идеја водећих земаља Европске уније јесте и формирање заједничких полицијских снага за заштиту јужних и источних граница уније (FRONTEX).

¹⁴ Команда Копнене војске добила је задатак да формира команду Заједничких снага (Војска, Полиција) и на задатку обезбеђења државне границе са Македонијом и Бугарском ангажује припаднике Копнене војске. Поред припадника Копнене војске Војске Србије и МУП-а Србије, у Команди заједничких снага налазе се и припадници безбедносних служби (БИА, ВБА, ВОА), министарства за рад, запошљавање, борачка и социјална питања и комесаријата за избеглице и миграције.

Искровци–Невља–Присјан), Књажевца (Кадибогаз – Ново Корито – Ошљане–Минићево), Зајечара (Шипково – Мали Јасеновац – Градсково) и Неготина (Радујевац–Кобиш-ница–Мокрање).

Ангажовањем заједничких снага на обезбеђењу државне границе смањен је број миграната који илегално прелазе државну границу (чешће из Македоније него из Бугарске) и улазе у дубину територије Србије. Процењује се да ће се такав тренд наставити и у наредном периоду.¹⁵

Због знатно смањене могућности да се илегални мигранти прокријумчаре на територију Србије, криминалне групе их смештају у привремена склоништа у Бугарској и Македонији близу државне границе, где чекају повољну прилику, траже нове начине и правце којима би их прокријумчарили на територију Србије. С обзиром на то да ће повећањем броја илегалних миграната расти и притисак да се мигранти што пре илегално пребаце преко државне границе, може се очекивати да ће криминалне групе веома брзо поново покушати кријумчарење, користећи правце које до сада нису користили или су били коришћени у мањем обиму. Постоје индиције да се део миграната из Македоније пребацује на територију Косова и Метохије, па се може очекивати да покушају илегално да пређу у унутрашњост ужег дела Србије преко административне линије на правцима који изводе до Рашке, Новог Пазара и Тутина. Највероватније је да део миграната илегално прелази са Косова и Метохије у Републику Црну Гору на правцу према Рожају и даље у Србију према Новом Пазару, Тутину и Сјеници.

Формирањем и ангажовањем Заједничких снага за обезбеђење државне границе са Бугарском и Македонијом, Србија је исказала намеру да се озбиљно и одлучно супротстави неконтролисаном приливу миграната на своју територију и територије осталих европских држава.

Закључак

Криминалне групе које илегално пребацују мигранте и у наредном периоду биће активне. Може се очекивати и насилно понашање дела миграната према заједничким снагама безбедности Републике Србије, а „Балканска рута” сигурно ће и даље бити актуелни мигрантски пут ка западној Европи. Такође, међу мигрантима ће бити безбедносно интересантних лица, који ће настојати да остваре везе са радикалним исламистима у Србији, ради евентуалног заједничког деловања. Постојаће и могућност угрожавања безбедности, личне и имовинске сигурности грађана услед илегалног уласка и боравка миграната на територији Републике Србије.

С обзиром на развој политичко-безбедносне ситуације у Сирији и државама у њеној околини, сигурно је да ће и наредних година Србија бити привремени домаћин мигрантима који ће наставити да напуштају своје домове с надом да ће стићи у западну и северну Европу.

¹⁵ Заједничке снаге за обезбеђење државне границе откриле су 35 лица у покушају кријумчарења миграната. Наведена лица су процесуирана пред основним судовима у Пироту, Зајечару и Врању. За два малолетна лица поднете су прекршајне пријаве за илегални прелазак државне границе, против 12 лица кривичне пријаве у редовном поступку, па су пуштени да се бране са слободе, против 18 лица поднете су кривичне пријаве и притвор у трајању до 30 дана, а за 3 лица одређено је полицијско задржавање, а након тога ће се предузети мере од стране надлежног тужиоца.